In de zomer van 1972 zette de nota van de Contactraad de Nederlandse christen-democraten definitief op weg naar het CDA.

De nota leek te verschijnen onder een goed gesternte. De drie christen-democratische partijen werkten samen in de regering en er leek voldoende tijd tot I97S om de voorstellen van de nota uit te werken. Die voorstellen waren duidelijk: maak van de drie partijen één partij met het evangelie als grondslag, een duidelijk vooruitstrevend program, één lijst bij de verkiezingen van 1975 en daarna één fractie in het parlement.

Het liep anders. De verkiezingen kwamen in 1972. De tijd ontbrak om de voorstellen uit te werken. De verkiezingen maakten duidelijk dat samenwerking geboden is. De kabinetsformatie 1972/1973 nog meer. De groei naar het CDA toe ging door. Je zou zeggen, tegen de verdrukking in.

Bij de Statenverkiezingen van 1974 bleek het CDA succesvol. Nu zijn de verkiezingen van 1977 in zicht. Een moeizaam groeiproces, nu eens bij de partijen, dan bij de Kamerfracties, maar taai en toch aan de basis verrassend snel wortel geschoten. En men kan zich afvragen: waarom willen wij dit, waarom willen wij groeien tegen de verdrukking in. Waarom willen wij wat velen voor onmogelijk houden. Is dat een zaak van machtsdenken, groot willen zijn, de zaken naar je hand willen zetten?

Macht in discussie

Het gaat in de politieke strijd om idealen, ideeën, om doelen, maar ook om de macht om ze te realiseren. De christen-democraten hebben in belangrijke mate macht en invloed verloren. En wij zijn daar nog niet altijd aan gewend.

Wij willen ook wat van die invloed terugwinnen. Ik kom daar rond voor uit.

Maar dat moet niet ten koste gaan van beginsel, program of beleid.

Dat zal onze politiek voos maken. Het is goed dat het vraagstuk van de macht in onze samenleving volop in discussie is. Machtsuitoefening moet veranderen als mensen mondig worden.

Die machtsuitoefening moet ook veranderen als die mondige mensen dreigen in groter wordende structuren in de knel te komen. Ik weet nog niet precies hoe dat allemaal moet. Ik weet wel dat wij als christen-democraten daarover moeten denken. Ik weet wel dat wij als christen-democraten in elk geval ten diepste trouw moeten blijven aan de democratie als enig aanvaardbare vors van machtsuitoefening over en ten behoeve van verantwoordelijke mensen. In de democratie staat macht onder kritiek. En dat is goed, want machtsuitoefening hoort dienst te zijn.

De bisschoppen van Nederland vroegen in hun Vastenbrief van 1974 vanuit de evangelische boodschap aandacht voor het vraagstuk van de macht. En als in dit schrijven de Almacht van de Heer zelf wordt uitgelegd als een macht tot dienst aan de mensen, hoeveel temeer dan ligt er voor ons, politici, een opdracht om menselijke macht tot menselijke dienst te maken. Om de mens ten dienst te zijn, eigenmachtig te zijn en daardoor ook in staat tot dienst aan elkaar.

Die opdracht blijft een voortdurende uitdaging voor christen-democratische politiek die geloofwaardig wil zijn. Geloofwaardigheid, dit is wat het moeizame groeiproces stuwt en tegelijk ophoudt. Stuwt omdat eenheid van uitgangspunt ongeloofwaardig is bij verdeeldheid in beleid en organisatie. Ophoudt, omdat eigen traditie, geestelijk klimaat, opvattingen ook, herijkt of herwogen moeten worden. Omdat er de worsteling is van de vertrouwde eigenheid, naar een nog onbekende gezamenlijkheid. Eenheid is voorwaarde voor geloofwaardigheid: voor de oudere mens die vraagt naar onze bijdrage aan een veranderende maatschappij waarin zoveel vertrouwds verloren gaat. Eenheid is voorwaarde voor geloofwaardigheid: voor jonge mensen, die ons antwoord willen horen op de kritische vragen die zij stellen aan onze samenleving.

Beginselpartij nodig

Ik wees op het vraagstuk van de macht. Ik wijs op hoofdstuk VI van het advies van de Permanente Program Advies Commissie, over de sociaal-economische politiek. Oude instrumenten werken niet meer nieuwe zijn nog niet ontwikkeld en we laten teveel buiten beschouwing dat de mensen het tenslotte zelf moeten doen, dat er een andere mentaliteit nodig is om inflatie, werkloosheid en verspilling principieel te kunnen bestrijden. Als er veel op drift raakt is er een politiek nodig die op vaste grond staat, is er een partij nodig die op vaste grond staat. Daarom is in onze maatschappij met meer vragen dan antwoorden, een beginsel- partij nodig die kracht en consistentie put uit blijvende waarden en normen; dat beginsel helpt en ondersteunt, maar het verplicht evenzeer en laat in program en beleid gemakkelijke oplossingen niet toe. Ik wil dit voor een enkel onderdeel proberen uit te werken.

Gerede Twijfel

Voor mij ligt een belangrijk deel van de boodschap van het evangelie voor de politiek gevangen in de woorden "persoonlijke verantwoordelijkheid" en "solidariteit". Persoonlijke verantwoordelijkheid, ruimte scheppen voor vrije verantwoordelijke mensen met de structuren die nodig zijn om die verantwoordelijkheid te hoeden en begeleiden, een kans te geven. Hij erkennen dat de economische orde gebreken heeft. Maar zijn niet bereid de ondernemingsgewijze produktie te vervangen door een door de overheid geleide planeconomie.

Wij hebben gerede twijfel aan de uitkomsten van een markteconomie en wij willen die twijfel omzetten in beleid waarin de markt beter werkt. Maar we schaffen de markt niet af in ruil voor een planningssysteem dat wel tot bureaucratie, maar niet tot betere behoeften-bevrediging leidt.

Wij willen verder met de medezeggenschap in het sociaal-economisch leven, de mensen meer zeggenschap geven in de maatschappij. Verder met een inkomensbeleid dat ongerechtvaardigde verschillen verkleint. Daarom zijn we blij met een inkomensnota die nog veel vragen openlaat maar het probleem ten principale aan de orde stelt. Het zal niet meer uit de discussie verdwijnen en terecht.

Wij houden vast aan een rijk en gevarieerd aanbod aan welzijnsvoorzieningen. Welzijnsbeleid d, aan te sluiten bij wat er leeft in de samenleving aan inspiratie en levenskracht.

Daarom hecht ik zo aan het particulier initiatief in ai zijn facetten op deze terreinen, maar stel ik tegelijk de eis dat ook dit particulier initiatief zich voortdurend vernieuwt en richt naar de nieuwe eisen uit de samenleving. Er is onmiskenbaar een tendens tot concentratie van macht op deze terreinen bij de overheid.

Ons beleid is gericht op een dialoog tussen overheid en samenleving vanuit eigen goed begrepen verantwoordelijkheid en bevoegdheid.

Werkloosheid

Wie vandaag het woord solidariteit uitspreekt, moet wel eerst en vooral denken aan de werkloosheid in ons land. Een problematiek nieuw in deze omvang en nieuw in zijn ontstaan. De regering heeft waarachtig niet stil gezeten en daarvoor prijs ik de regering. Toch zou het beleid wezenlijk aan waarde hebben gewonnen als er een duidelijke visie op de toekomstige ontwikkeling van arbeidskosten en een meer positieve benadering van de lastenverlichting voor het bedrijfsleven, onderdeel van zou zijn geweest, ik hoop dat regering en bedrijfsleven in de komende maanden tot een gezamenlijke aanpak zullen komen die vla matiging in arbeidskosten en lastenverlichting in 1976 een bijdrage aan de oplossing van het vraagstuk levert.

Grote inflatie niet solidair

Het beleid voor 1976 en volgende jaren moet onder extreem moeilijke omstandigheden worden gevoerd. De ontwikkeling van. de uitgaven in de achter ons liggende periode maakt beperking in de stijging onvermijdelijk. De ontwikkeling van de conjunctuur vraagt om expansie van die uitgaven. De Financieringsmogeliikheden zijn begrensd. De inflatie ligt aan alle kanten op de loer met alle ellende van dien. Inflatie, eigenlijk een ander woord voor meer willen hebben dan je eigenlijk krijgen kunt. En dat vervolgens afwentelen op anderen die weerloos zijn: de mensen die hun hele leven voor een klein pensioentje gesappeld hebben. De mensen die hun geld leenden aan de staat en nu een rendement krijgen beneden elk peil. De kleine zelfstandige ondernemer die belasting betaalt over schijnguldens en zijn bedrijfsvermogen niet op peil kan houden. Het toelaten van zo'n grote inflatie is wezenlijk niet solidair zijn. Wij zullen ook hier herkenbaar moeten zijn omdat we solidair willen zijn. En dat kan alleen maar door eerlijk te zeggen dat kan en wat niet kan. En als er dan minder ruimte is voor lonen, dan ook voor andere inkomens.

Aardebewoonbaarmaken

Ik moet mij beperken en spreek vandaag derhalve niet over internationale solidariteit. Alleen dit. Wie vandaag alleen maar solidair wil zijn tot aan de landsgrens, staat gelijk met hem die gisteren zich beperkte tot familie of clan. De aarde bewoonbaar staken is onze opdracht, niet alleen het eigen land. Een werkelijk bewoonbare aarde is de beste voorwaarde voor vrede en veiligheid.

Grondslagdiscussie

In de recente grondslagdiscussie is wel gesuggereerd dat voor ml] het evangelie als richtsnoer geen bindend karakter voor het CDA zou hebben. Die veronderstelling is nergens op gebaseerd. Ik heb toen

de zaak in discussie was gekomen in reacties slechts bevestigd wat ook in de concept-verklaring staat, nl. dat leden van het CDA moeten aanvaarden dat de partij het het evangelie als uitgangspunt eeft. Over de vraag hoe het evangelie als richtsnoer voor het politieke handelen zal functioneren, zijn er interpretatieverschillen. Ik herken mij in de verklaring van het Dagelijks Bestuur van het CDA, omdat ik daarin terugvind de opvatting neergelegd in de verklaring van het partijbestuur van de KVP. Het CDA behoudt daardoor de mate van openheid, die ons altijd voor ogen heeft gestaan bij de uitwerking van de nota van de Contactraad en bij de statuten.

Ik ben mij ervan bewust dat ons uitgangspunt mensen ervan zal weerhouden aan onze partij mee te doen. Maar ik weet ook dat er mensen zijn die zich met ons ideaal verwant voelen en wel willen meedoen. Het CDA zal daar naar mijn opvatting rijker van worden.

Is het CDA nu ook een christelijke partij of niet? Ik heb mij daarover in een interview onlangs een uitspraak in negatieve zin veroorloofd, die bij velen slecht is begrepen en slecht gevallen is. Het woord "christelijk" wordt blijkens de recente discussies in onze partijen in geheel verschillende betekenissen gebruikt. Ik erken dat ik dit feit onvoldoende heb onderkend. Mag ik u zeggen vat ik ermee heb bedoeld. Twee dingen.

in de eerste plaats heb ik grote huiver de aanduiding christelijk te verbinden met politiek of partij, vanwege de pretentie die van het woord kan uitgaan. Die huiver wordt ook door vele reformatorische christenen gedeeld. Mijn vriend Aantjes schrijft in zijn Tijd-artikel: "Het is jammer dat er nog nooit een term is gevonden, die enerzijds duidelijk aangeeft door welke principiële uitgangspunten een "christelijke" partij zich wil laten lelden en die anderzijds de pretentie vermijdt die velen er (niet ongebrijpelijk) in horen".

Maar ik zie ook dat anderen de term verstaan vanuit de norm die zij stelt en de intenties die eruit spreken voor de politiek, zonder de pretentie dat die opdracht al vervuld zou zijn. Voor hen is wezenlijk de inspiratie van het christelijk ideaal die uitgaat van dit woord, voor mij was het meer de beduchtheid voor de pretentie die het naar anderen zou kunnen wekken. Maar ik heb niet willen zeggen dat, naar zijn norm genomen, het CDA geen christelijke partij zou zijn.

CDA geen gesloten groepering van christenen

In de tweede plaats heb ik in de context van het interview willen zeggen dat het CDA geen gesloten groepering van christenen is, dat er in het CDA plaats is voor anderen die zich met ons verwant voelen, zoals dat in de nota van de Contactraad en de statuten van het CDA is neergelegd. Ik denk dat er geen misverstand zou zijn gerezen, indien ik dit in de betreffende passage duidelijker zou hebben uitgedrukt. Welnu, ik zou willen vragen de passage in deze geest te willen verstaan, omdat ik hem zo heb bedoeld.

Samenvattend stel ik dat dé enige grondslag die het CDA heeft als richtsnoer voor het politiek handelen, het evangelie, rechtvaardigt het CDA een christelijke partij te noemen, en wel vanuit de norm die het stelt en de intentie die het aanduidt: nl. streven naar een maatschappij waarin de bijbelse gerechtigheid gestalte krijgt. Die aanduiding mag echter niet worden begrepen als een belemmering voor de toetreding tot het CDA van al degenen in de Nederlandse samenleving zonder onderscheid naar

geloofsovertuiging of maatschappelijke groepering, die zich door het politiek werkprogram voelen aangetrokken.

Partnerkeuze

Heeft zo'n partij toekomst? Ik ben ervan overtuigd. De Statenverkiezingen van 1974 bewijzen dit. De basis wil het, veel kiezers ook. De vraag naar de betekenis van het evangelie voor het politieke handelen zal ons bezig blijven houden, naar ik hoop vooral in deze zin of wij ernst maken met onze zorg voor de zwakken en kwestbaren in onze samenleving. Het gaat dan om program en beleid.

Het program maken we zelf, voor het beleid hebben we anderen nodig. Daarbij stelt zich de kwestie van de partnerkeuze. Die keuze heeft ons in deze periode verdeeld. De vorming van één fractie zal een dergelijke, destijds begrijpelijke, maar te betreuren ontwikkeling, in de toekomst voorkomen.

Daarom is de fractie van de KVP er op uit in het kamende parlementaire jaar een beslissende stap te zetten op de weg naar de politieke eenheid en de integratie van de drie Kameracties in de geest van de voorstellen die van verschillende zijden zijn gedaan.

De keuze van een eventuele partner in de toekomst wordt vandaag niet gemaakt.

Daar is het nog te vroeg voor. Toch overweeg ik 11ever de keuze van een partner dan de oppositie. Een serieuze politieke partij behoort ernaar te streven regeringsverantwoordelijkheid te dragen. Oppositie heeft een eigen onmisbare functie in een volwassen democratie maar is toch principieel tweede keus. Oppositie kan aantrekkelijke kanten hebben, men behoeft haar ook niet te schuwen.

Haar het zou mijn wens zijn dat socialisten en christen-democraten elkaar zodanig in een gezamenlijk constructief behield in deze brugperiode zouden kunnen vinden, dat voortzetting van de samenwerking vanuit het CDA in volstrekte gelijkwaardigheid via een normale democratische procedure en in een parlementair kabinet mogelijk zou zijn. Men zal dan wel voor een gezamenlijk beleid moeten willen staan en de één zal de ander de ruimte moeten laten van zijn ideologie en de daaruit voortvloeiende beperkingen voor verwerkelijking van het eigen program moeten aanvaarden.

Geloofwaardige daden

Politiek is een zaak van woorden, maar vooral van daden. Over de christendemocratie in zijn groei naar eenheid toe zijn gedurende vele jaren vele woorden gesproken.

Onze partijen, de kiezers, wachten op daden. Geloofwaardige daden om de mensen, zeker de mensen die in de knel zitten, meer mogelijkheden te geven, zichzelf te ontplooien en gelukkig te zijn. Het gaat tenslotte om de mens, die geschapen is naar het beeld van zijn Schepper en daarom uitgenodigd is zijn unieke mogelijkheden te stellen in dienst van de evenmens en het beheer van de schepping.